

ФІНАНСИ. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА

УДК 330.322 : 330.341.1: 351.863(477)

*Сухоруков А.І., доктор економічних наук, професор,
Заслужений економіст України,
професор кафедри менеджменту
Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»*

*Собкевич О.В., кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник,
завідувач відділу безпеки реального сектора економіки
Національного інституту стратегічних досліджень при Президенті України*

АКТИВІЗАЦІЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ У ПРОМИСЛОВОСТІ – СТРАТЕГІЧНИЙ ПРІОРИТЕТ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ

Анотація. Кризові тенденції в розвитку економіки України, яка ще з II півріччя 2012 р. поступово занурювалася в рецесію, у 2014-2015 рр. поглибилися. ВВП країни скоротився у 2014 р. на 6,8 %, промислове виробництво – на 10,1 %; у 2015 р. також очікується негативна динаміка. Різке погіршення економічної ситуації, яке багато у чому зумовлене стресовими трансформаціями соціально-економічного та політичного середовища, розгортанням бойових дій на сході України, анексією Російською Федерацією Криму, засвідчує недосконалість та вичерпаність традиційних для України чинників економічного зростання. Тому відновлення економіки вимагає побудови нової моделі розвитку, заснованої на інвестиційно-інноваційних засадах, глибокій інтеграції промислового потенціалу з екологічною та соціальною складовими виробничого процесу, що дозволить забезпечити національні економічні інтереси.

Метою статті є обґрунтування стратегічних напрямів та шляхів активізації інвестиційно-інноваційної політики у промисловості України, адекватних особливостям та перспективним орієнтирам її розвитку і відповідних національним економічним інтересам, для зміцнення економічної безпеки держави.

Аналіз показників інвестиційно-інноваційної діяльності у промисловості України свідчить про суттєве її погіршення протягом останніх років. Обсяг капітальних інвестицій у промисловості у 2014 р. скоротився на 18,3 % порівняно з 2013 р., загрозливою тенденцією є руйнація фундаментальної бази забезпечення структурних реформ в економіці на інноваційних засадах. У статті обґрунтовано напрями активізації інвестиційно-інноваційної політики у промисловості України, серед яких – формування інституційного середовища для реалізації інвестиційно-інноваційної моделі розвитку; стимулювання комерціалізації та впровадження інновацій у виробничі процеси підприємств; розвиток механізмів фінансової підтримки впровадження інновацій; розвиток прогресивних форм міжнародного науково-технічного співробітництва; активізація державної політики підтримки розвитку кластерів.

Ключові слова: *інвестиційно-інноваційна політика, промисловість, національні економічні інтереси, економічна безпека держави.*

Постановка проблеми. Кризові тенденції в розвитку економіки України, яка ще з II півріччя 2012 р. поступово занурювалася в рецесію, у 2014-2015 рр. поглибилися. ВВП країни скоротився у 2014 р. на 6,8 %, промислове виробництво – на 10,1 %; у 2015 р. також очікується негативна динаміка. Погіршення економічної ситуації, яке багато у чому зумовлене стресовими трансформаціями соціально-економічного та політичного середовища, розгортанням бойових дій на сході країни, анексією Російською Федерацією Криму, засвідчує недосконалість та вичерпаність традиційних для України чинників економічного зростання. Ці чинники ґрунтуються, насамперед, на переважанні сировинної складової у виробництві та експорті, експлуатації застарілих екологонебезпечних і ресурсоємних засобів виробництва, високій експортній орієнтації базових бюджетоутворюючих галузей промисловості, використанні дешевої низькокваліфікованої праці. Відновлення економічного зростання в Україні вимагає побудови нової моделі економічного розвитку, заснованої на інвестиційно-інноваційних засадах, глибокій інтеграції промислового потенціалу з екологічною та соціальною складовими виробничого процесу. Важливим кроком у цьому напрямку стало підписання та ратифікація Угоди про асоціацію та поглиблену і всеосяжну зону вільної торгівлі між Україною та ЄС, що відкриває нові можливості для української економіки, але одночасно з цим вимагає здійснення докорінних реформ у соціально-економічній сфері та всеохоплюючої модернізації виробництва. Реалізація євроінтеграційних намірів України стане можливою лише за умови активізації інвестиційно-інноваційної політики у промисловості для мобілізації та ефективного спрямування значних інвестиційних ресурсів у розбудову промислового комплексу на інноваційних засадах, що має стати рушійною силою економічного зростання і зміцнення економічної безпеки держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про широке висвітлення у науковій літературі питань, пов'язаних з формуванням і реалізацією інвестиційно-інноваційної політики у промисловості. О. Алимовим, А. Даниленком, В. Трегобчуком та іншими авторами монографії «Економічний розвиток України: інституціональне та ресурсне забезпечення» [1] актуалізується питання підвищення ролі кредиту як інвестиційного ресурсу в економіці, за допомогою якого можуть вирішуватися вузлові економічні проблеми: стабілізація і піднесення економічного потенціалу, виведення промислового виробництва з кризи, структурна перебудова промисловості, впровадження інновацій тощо. У науковій розробці колективу Національної академії державного управління при Президентові України під керівництвом В. Бодрова [2] обґрунтовано рекомендації щодо активізації державної політики стимулювання інноваційно-інвестиційних процесів, які стосуються, зокрема, визначення та реалізації стратегічних національних інтересів щодо формування національної інноваційно-інвестиційної моделі соціально-економічного розвитку, сприяння інституціональним змінам, «виращування» підприємств-національних інноваційних лідерів та ін. В. Гецеєм та В. Семиноженком [3] викладено напрями, завдання та перспективи інноваційної стратегії України, важливим складником якої визначено структурні реформи та промислову політику. Сучасні концепції і специфіку функціонування інвестиційних та інноваційних процесів в Україні досліджено у монографії Е. Забарної [4], в якій автором, зокрема, наголошено на важливості ролі посередництва в системі інвестування інновацій, а також використання механізму прискореної реалізації інноваційно-інвестиційних проектів.

Сучасне поглиблення кризових тенденцій у промисловості України зумовлює необхідність розгляду питання стимулювання інвестиційно-інноваційних зрушень крізь призму економічної безпеки держави, зокрема, у контексті оцінки відповідності інвестиційної та інноваційної діяльності критеріям забезпечення інвестиційно-інноваційної безпеки, а також обґрунтування стратегічно важливих для забезпечення національних економічних інтересів

напрямів інвестиційно-інноваційного розвитку промисловості. Автори у своєму дослідженні спираються на фундаментальні праці з економічної безпеки держави В. Андрійчука, М. Флейчук, А. Мокія [5], Г. Пастернака-Таранушенка [6], А. Сухорукова, Ю. Харазішвілі [7].

Метою статті є обґрунтування стратегічних напрямів та шляхів активізації інвестиційно-інноваційної політики у промисловості України, адекватних особливостям та перспективним орієнтирам її розвитку і відповідних національним економічним інтересам, для зміцнення економічної безпеки держави.

Виклад основного матеріалу. Аналіз показників інвестиційної діяльності в економіці України у 2008-2014 рр. свідчить про суттєве погіршення інвестиційного забезпечення економічного розвитку. Під впливом світової фінансово-економічної кризи у 2009-2010 рр. відбулося значне скорочення обсягів капітальних інвестицій в економіку (табл. 1). Період посткризового відновлення у 2011-2012 рр. супроводжувався поживаленням інвестиційних процесів, проте у 2013-2014 рр. загострення соціально-економічної і політичної ситуації в Україні зашкодило закріпленню позитивної динаміки попередніх років – обсяги капітальних інвестицій скоротилися й станом на кінець 2014 р. не досягали рівня 2008 р.

Таблиця 1

Показники інвестування української економіки *

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Капітальні інвестиції в економіку, млн. грн.	272074	192878	189061	259932	293692	267728	219420
Індекси капітальних інвестицій в економіку, %	97.4**	58.5**	103.4	118.8	108.5	88.9	75.9
Рівень інвестування економіки, % до ВВП***	28.7	21.1	17.5	20.0	20.8	18.4	14.0
Рівень фінансування НТР за рахунок усіх джерел, % до ВВП	0.90	0.95	0.90	0.79	0.80	0.81	н.д.
<i>Довідково:</i> ВВП у фактичних цінах, млн. грн.	948056	913345	1082569	1302079	1411238	1454931	1566728

* Складено та розраховано за інформацією Державної служби статистики України

** Інвестиції в основний капітал

*** Обсяг капітальних інвестицій, % до ВВП

Рівень достатності інвестицій для забезпечення економічного розвитку на засадах технологічної модернізації промисловості визначається дотриманням норми інвестування відносно ВВП, що є важливим індикатором інвестиційної безпеки держави, задовільне значення якого має становити 25 % [7]. Натомість в Україні протягом аналізованого періоду лише у 2008 р. спостерігалось перевищення зазначеного порогового значення, тоді як у 2009-2014 рр. зафіксовано дефіцит інвестиційних ресурсів.

У промисловий сектор України у 2010-2014 рр. у середньому залучалося 38,2 % від загального обсягу капітальних інвестицій в економіку України. У 2010-2013 рр. відмічалась позитивна тенденція зростання частки промисловості у структурі освоєних в економіці капітальних інвестицій з 30 % до 39,5 % та майже двократне зростання обсягів освоєних у промисловості інвестицій з 56725,3 млн. грн. до 105593,7 млн. грн. (табл. 2.). Однак у 2014 р. динаміка різко погіршилась, і обсяг капітальних інвестицій скоротився на 18,3 %. Аналіз показників структури капітальних інвестицій у промисловість свідчить про негативну тенденцію скорочення частки інвестицій у переробну промисловість (з 53,9 % у 2010 р. до 49,3 % у 2014 р.).

Таблиця 2

Капітальні інвестиції за видами діяльності, КВЕД -2010, млн. грн. *

	2010	2011	2012	2013	2014
Промисловість	<u>56725.3</u> 100	<u>89146.3</u> 100	<u>103472.6</u> 100	<u>105593.7</u> 100	<u>86242.0</u> 100
добувна	<u>15727.8</u> 27.7	<u>24252.6</u> 27.2	<u>31528.2</u> 30.5	<u>22863.2</u> 21.7	<u>20010.6</u> 23.2
переробна , у тому числі:	<u>30578.8</u> 53.9	<u>42741.6</u> 47.9	<u>43031.4</u> 41.6	<u>46240.0</u> 43.8	<u>42474.4</u> 49.3
харчова промисловість	<u>8664.6</u> 15.3	<u>12254.6</u> 13.7	<u>13557.6</u> 13.1	<u>15275.3</u> 14.5	<u>13486.7</u> 15.7
легка промисловість	<u>492.2</u> 0.9	<u>542.9</u> 0.6	<u>372.0</u> 0.4	<u>483.3</u> 0.5	<u>623.0</u> 0.8
виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність	<u>1391.8</u> 2.5	<u>3602.1</u> 4.0	<u>2263.6</u> 2.2	<u>2444.0</u> 2.3	<u>2011.8</u> 2.4
виробництво коксу, продуктів нафтоперероблення	<u>1418.5</u> 2.5	<u>1602.5</u> 1.8	<u>1239.9</u> 1.2	<u>674.7</u> 0.6	<u>534.2</u> 0.7
хімічна, нафтохімічна промисловість, виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	<u>6914.3</u> 12.2	<u>8020.5</u> 9.0	<u>8395.0</u> 8.1	<u>8947.0</u> 8.5	<u>7577</u> 8.8
металургія	<u>6718.5</u> 11.8	<u>9809.7</u> 11.0	<u>9281.7</u> 9.0	<u>10898.2</u> 10.3	<u>11833.6</u> 13.8
машинобудування	<u>4249.7</u> 7.5	<u>5754.0</u> 6.5	<u>6927.7</u> 6.7	<u>6598.7</u> 6.2	<u>5474.7</u> 6.4
інші галузі промисловості	<u>729.2</u> 1.3	<u>1155.3</u> 1.3	<u>1093.9</u> 1.1	<u>918.7</u> 0.9	<u>933.6</u> 1.1
постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	<u>9680.7</u> 17.1	<u>21136.0</u> 23.7	<u>27134.0</u> 26.2	<u>34490.2</u> 32.7	<u>22895.0</u> 26.5
водопостачання; каналізація, поводження з відходами	<u>738.0</u> 1.3	<u>1016.1</u> 1.1	<u>1779.0</u> 1.7	<u>2000.3</u> 1.9	<u>862.0</u> 1.0

* Складено за інформацією Державної служби статистики України

У структурі капітальних інвестицій у переробну промисловість традиційно переважають частки харчової промисловості (15.7 % від загального обсягу залучених інвестицій у промисловість у 2014 р.), металургії (13.8 %), хімічного комплексу (8,8 %), машинобудівного комплексу (6.4 %). Незначними залишаються частки інвестицій у високотехнологічні виробництва – у виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції – 0.3 %, основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів – 1.2 %, електричного устаткування – 0.7 %.

Основним джерелом фінансування капітальних інвестицій у промисловості залишалися власні кошти підприємств та організацій – їх частка в загальному обсязі капітальних інвестицій галузі у 2010-2013 рр. в середньому становила 76.8 % (табл. 3). Незначними були частки інвестування за рахунок державного (в середньому 1.6 %) та місцевого (0.5 %) бюджетів. Скоротилася частка коштів іноземних інвесторів (з 3.5 % у 2010 р. до 0.2 % у 2013 р.). Водночас зросла частка капітальних інвестицій, освоєних за рахунок кредитів банків та інших позик (з 8.6 % у 2010 р. до 19.1 % у 2013 р.) та коштів вітчизняних інвестиційних компаній, фондів тощо (з 0.3 % у 2010 р. до 2.7 % у 2013 р.).

Капітальні інвестиції у промисловість за джерелами фінансування, млн. грн. / % *

	2010	2011	2012	2013
Разом , у т.ч. за рахунок	<u>56725.3</u> 100.0	<u>89146.3</u> 100.0	<u>103472.6</u> 100.0	<u>105593.7</u> 100.0
коштів державного бюджету	<u>813.2</u> 1.4	<u>1655.5</u> 1.9	<u>1757.6</u> 1.7	<u>1358.3</u> 1.3
коштів місцевих бюджетів	<u>209.8</u> 0.4	<u>388.8</u> 0.4	<u>756.2</u> 0.7	<u>425.6</u> 0.4
власних коштів підприємств і організацій	<u>48457.9</u> 85.4	<u>66346.1</u> 74.4	<u>73608.8</u> 71.1	<u>80378.2</u> 76.1
кредитів банків та інших позик	<u>4875.6</u> 8.6	<u>13557.6</u> 15.2	<u>23163.1</u> 22.4	<u>20146.7</u> 19.1
коштів іноземних інвесторів	<u>1997.5</u> 3.5	<u>4991.0</u> 5.6	<u>3099.7</u> 3.0	<u>213.9</u> 0.2
коштів вітчизняних інвестиційних компаній, фондів тощо	<u>163.7</u> 0.3	<u>325.8</u> 0.4	<u>77.0</u> 0.1	<u>2807.1</u> 2.7
коштів населення на будівництво власних квартир	<u>18.0</u> 0.0	<u>48.8</u> 0.1	<u>31.5</u> 0.0	<u>29.4</u> 0.0
інших джерел фінансування	<u>189.7</u> 0.3	<u>1832.7</u> 2.1	<u>978.7</u> 0.9	<u>234.6</u> 0.2

*Складено за інформацією, наданою Державною службою статистики України

Значне переважання у структурі капітальних інвестицій у промисловість власних коштів підприємств має низку недоліків, серед яких – «консервування» структурних диспропорцій, відсутність трансферу інвестиційних ресурсів у прогресивні види промислової діяльності, відставання у впровадженні нововведень для підтримання конкурентоспроможності через орієнтацію на максимізацію поточних прибутків [1].

Суттєвий дефіцит внутрішніх інвестиційних ресурсів актуалізує залучення у промисловий сектор прямих іноземних інвестицій (ПІІ), які, за умов здійснення виваженої державної політики, можуть стати потужним чинником її модернізації та структурної перебудови. Задовільним для інвестиційно-інноваційної безпеки України вважається рівень залучення ПІІ, за якого відношення чистого річного приросту ПІІ до ВВП знаходиться на рівні 6 % [8]. Натомість в Україні цей показник є критично низьким і становить менше 2 % ВВП та виявляє тенденцію до скорочення: у 2010 р. він становив 4.2 %, у 2011 р. – 4.3 %, у 2012 р. – 3.8 %, у 2013 р. – 3.8 %, у 2014 р. – 3 %.

Щорічний приплив ПІІ у промисловість України у 2010-2013 рр. зростав, проте у 2014 р. відбувся відплив ПІІ у всіх галузях української промисловості, його загальна сума становила 3250,4 млн. дол. США (табл. 4).

Структура ПІІ за видами промислової діяльності, КВЕД-2010, млн. дол. США / % *

Галузі промисловості	на 01.01.2011	на 01.01.2012	на 01.01.2013	на 01.01.2014	на 01.01.2015
Промисловість	<u>13526.2</u> 100	<u>14497.7</u> 100	<u>16496.4</u> 100	<u>18067.5</u> 100	<u>14817.1</u> 100
Добувна	<u>1098.7</u> 8.2	<u>1136.0</u> 7.8	<u>1498.5</u> 9.1	<u>1953.1</u> 10.9	<u>1461.2</u> 9.9
неробна, у тому числі:	<u>12085.6</u> 89.4	<u>12872.8</u> 88.8	<u>13857.7</u> 84.0	<u>14894.6</u> 82.5	<u>12569.5</u> 84.9
харчова промисловість	<u>1976.9</u> 14.7	<u>2194.2</u> 15.2	<u>3040.6</u> 18.5	<u>3228.0</u> 17.9	<u>2732.4</u> 18.5
легка промисловість	<u>155.6</u> 1.2	<u>141.0</u> 1.0	<u>142.0</u> 0.9	<u>134.3</u> 0.8	<u>132.4</u> 0.9

Продовження таблиці 4

виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність	<u>454.2</u> 3.4	<u>470.6</u> 3.3	<u>485.7</u> 3.0	<u>533.5</u> 3.0	<u>460.1</u> 3.1
виробництво коксу, продуктів нафтоперероблення	<u>438.5</u> 3.3	<u>520.4</u> 3.6	<u>402.2</u> 2.5	<u>520.1</u> 2.9	<u>273.4</u> 1.9
хімічна, нафтохімічна промисловість, виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	<u>1983.9</u> 14.7	<u>2175.5</u> 15.0	<u>2411.0</u> 14.7	<u>2752.5</u> 15.3	<u>2166.6</u> 14.7
металургія	<u>5904.9</u> 43.7	<u>6103.5</u> 42.1	<u>6114.9</u> 37.1	<u>6217.2</u> 34.5	<u>5538.3</u> 37.4
машинобудування	<u>998.0</u> 7.4	<u>1061.8</u> 7.4	<u>982.7</u> 6.0	<u>1220.5</u> 6.8	<u>1012.3</u> 6.9
інші галузі промисловості	<u>173.5</u> 1.3	<u>205.7</u> 1.5	<u>278.6</u> 1.7	<u>288.5</u> 1.5	<u>254.1</u> 1.7
постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	<u>264.7</u> 2.0	<u>389.4</u> 2.7	<u>1050.9</u> 6.4	<u>1140.8</u> 6.3	<u>717.0</u> 4.9
водопостачання; каналізація, поводження з відходами	<u>77.2</u> 0.6	<u>99.5</u> 0.7	<u>89.3</u> 0.5	<u>78.9</u> 0.4	<u>69.4</u> 0.5

* Складено та розраховано за: статистичний збірник Держстату «Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності» за 2014 р.

Дані наведено наростаючим підсумком з початку інвестування

Найбільшими у структурі накопичених у промисловості ПП є частки металургійної промисловості (37.4 % накопичених ПП у промисловості у 2014 р.), харчової промисловості (18.5 %), хімічного комплексу (14.7 %). Значно менш привабливими для іноземних інвесторів є високотехнологічні виробництва: частка ПП у вітчизняне машинобудування становила лише 6.9 %, у фармацевтичне виробництво – 0.4 %.

Світовий досвід свідчить про неоднозначність впливу ПП на економічний розвиток країн-реципієнтів, що зумовлено можливістю виникнення негативних ефектів внаслідок реалізації інвестиційних стратегій зарубіжних інвесторів, які можуть не відповідати національним інтересам країни [5]. Тому інвестиційна політика багатьох країн базується на використанні вибіркових обмежень у сфері ПП з урахуванням особливостей національної промислової політики, пов'язаної з захистом нових галузей, національних лідерів, стратегічно важливих підприємств та галузей, що постраждали під час кризи. Врахування всіх ризиків та загроз, пов'язаних із залученням іноземного капіталу у промисловість, та визначення пріоритетних напрямів його спрямування при виробленні комплексної інвестиційної стратегії є важливим чинником забезпечення економічного зростання промисловості у майбутньому.

Вкрай загрозливою тенденцією є руйнація фундаментальної бази для забезпечення структурних реформ в економіці на інноваційних засадах. Вітчизняна промисловість володіє вагомим інноваційним потенціалом, здатним забезпечити структурну трансформацію національної економіки і високий рівень науково-технологічного розвитку країни у цілому. Водночас, в Україні досі переважаючими джерелами зростання у промисловості слугували резерви виробничих потужностей, що не були задіяні протягом кризового періоду, і сприятлива зовнішньоекономічна кон'юнктура.

Наслідком того, що в Україні формувалася і закріплювалася модель економіки, побудована переважно на низькотехнологічних галузях і укладах, стало поглиблення у промисловому комплексі тенденції домінування виробництв з низькою наукоємністю. Попри зростання у 2005-2013 рр. частки інноваційно активних підприємств у загальній їх кількості з 11.9 % до 16.8 %, частки підприємств, що впроваджували інновації, – з 8.2 % до 12.9 %, показники інноваційного розвитку відстають від аналогічних світових значень. Так, у провідних країнах – США, Японії, Німеччині й Франції частка інноваційно активних підприємств коливається у межах 70-80 % [9]; у країнах ЄС-27 частка підприємств, що впроваджують інновації, є вчет-

веро більшою, ніж в Україні.

У 2013 р. частка інноваційної продукції в реалізованій промисловій продукції становила 3.3 % (у 2005 р. – 6.5 %), частка експорту інноваційної продукції в реалізованій інноваційній продукції – 44.7 % (у 2005 р. – 50 %). У 2013 р. у загальному обсязі реалізованої інноваційної продукції нова для українського ринку продукція становила 34.5 %, тоді як решту 65.5 % становила реалізація продукції, яка була новою для окремих підприємств.

Процеси впровадження інновацій у промисловості України характеризувались відсутністю позитивних зрушень. У 2005-2013 рр. спостерігалось скорочення кількості впроваджених нових технологічних процесів на 12.8 % (з 1808 до 1576 од.), а також освоєних виробництв інноваційної продукції на 0.4 % (з 3152 до 3138 од.).

Аналіз показників обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт свідчить про позитивну динаміку у 2005-2010 рр. (зростання з 2234.7 млн. грн. у 2005 р. до 5104.2 млн. грн. у 2010 р. або у 2.3 разу) і негативну – у 2010-2013 рр. (скорочення вчетверо – з 5104.2 млн. грн. до 1286.2 млн. грн.). Відповідно обсяги витрат на виконання наукових і науково-технічних робіт у 2005-2010 рр. зросли з 23774 млн. грн. до 4338.0 млн. грн. (у т. ч. за рахунок державного бюджету – з 340.2 млн. грн. до 708.2 млн. грн.), після чого відбувалось їх щорічне зменшення, і у 2013 р. цей показник становив 2708.3 млн. грн. (у т. ч. за рахунок державного бюджету – 120.8 млн. грн.).

Задовільним значенням рівня витрат на науково-технічну діяльність вважається 2 % від ВВП [8]. Але в Україні витрати на фінансування науково-технічних робіт скоротилися з 0.90 % ВВП у 2008 р. до 0.81 % ВВП у 2013 р., що свідчить про посилення загроз інноваційній безпеці держави.

Причинами кризових тенденцій в інвестиційно-інноваційній сфері в Україні є як традиційні ризики інвестиційної діяльності в Україні, пов'язані з інституційними чинниками та низькою ефективністю державної політики, так і нинішнє загострення політично-економічної нестабільності (коли дія зазначених чинників змушує компанії відмовлятися або відкладати на майбутнє реалізацію інвестиційних проектів). Зволікання із запровадженням рішучих заходів промислової політики зі стимулювання інвестиційно-інноваційних зрушень у промисловості є неприпустимим, оскільки здатне загальмувати процеси відновлення і розбудови зруйнованого у ході збройного протистояння індустріального потенціалу Донбасу, поглибити техніко-технологічне відставання України від розвинутих країн, уповільнити процеси посткризової стабілізації.

Певного поштовху для стимулювання інвестиційної активності у промисловості надасть реалізація розпочатих реформ, спрямованих на дерегуляцію та спрощення умов ведення бізнесу, розбудову сприятливого інвестиційного середовища, захист прав інвесторів та розвиток державно-приватного партнерства.

Так, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція)» від 12 лютого 2015 р. [10] передбачає, зокрема, ліквідацію дозвільних центрів (їхні функції виконуватимуть центри надання адмінпослуг), скорочення термінів надання адмінпослуг у сфері державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців. Реформа адмінпослуг дозволить Україні суттєво покращити свої позиції в рейтингу легкості ведення бізнесу Doing Business Світового банку, зокрема, в категоріях «Реєстрація підприємств» та «Реєстрація власності». У 2015 р. Україна посідала 96 місце серед 189 країн (у 2014 р. – 112), у т. ч. за складниками «Реєстрація підприємств» – 76 місце (у 2014 р. – 69), «Реєстрація власності» – 59 (у 2014 р. – 88).

Інший важливий Закон – «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав інвесторів» від 07.04.2015 р. [11] – має на меті дерегуляцію господарської діяльності акціонерних товариств, а також запровадження більш високих вимог для публічних акціонерних товариств, акції яких включено до біржового реєстру. Реалізація положень Закону посилить захист прав міноритарних інвесторів в Україні і суттєво наблизить Україну до виконання вимог Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Модернізація законодавства створює рамкові умови для стимулювання інвестиційно-

інноваційної активності в економіці. Не менш важливого і стратегічного значення набуває питання продовження діалогу з країнами донорами та міжнародними фінансовими організаціями щодо залучення фінансової допомоги як для відбудови промислового потенціалу, так і розвитку перспективних з точки зору інтересів міжнародного співробітництва проектів. Криза надає Україні унікальний шанс на оновлення виробничих потужностей, адже Україна сьогодні, як ніколи, має безпрецедентну підтримку міжнародного співтовариства. Ефективне використання цієї можливості є першочерговим завданням для вищої ланки державного управління.

Ключовими з точки зору забезпечення національних економічних інтересів України напрямами залучення коштів міжнародних організацій, інвестицій і кредитних ресурсів іноземних інвесторів мають стати наступні.

Впровадження енергоефективних і енергозберігаючих технологій, що дозволить створити синергетичний ефект в економіці і надати їй потужного інноваційного імпульсу. Курс на енергоефективність відкриває для України унікальні можливості для швидшого проходження шляху від модернізації до інноваційного прориву [12] і забезпечення економічної безпеки. Слід стимулювати залучення коштів для проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт у сфері виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива, впровадження маловідходних і безвідходних технологій, використання вторинних ресурсів (у т. ч. за рахунок переробки відходів промислового і побутового походження), введення в дію нових потужностей з виробництва нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії.

Важливим напрямом інвестиційно-інноваційної політики є підтримка інноваційної активності у стратегічних галузях на всіх стадіях інноваційного процесу, у т. ч. для забезпечення виробництва високотехнологічної конкурентоспроможної продукції:

у металургійній промисловості – стимулювання впровадження екологічно безпечних технологій виробництва, забезпечення гармонізації вітчизняних екологічних стандартів з європейськими, що дозволить знизити тиск металургійних підприємств на навколишнє природне середовище відповідно до зобов'язань, взятих Україною при підписанні Угоди про асоціацію з ЄС;

у машинобудуванні – модернізація виробничих потужностей на основі адаптації до вимог технічних регламентів, розроблених на базі відповідних директив ЄС, та гармонізованих європейських стандартів, що дозволить інтегрувати вітчизняне машинобудування у європейські ланцюги виробництва конкурентоспроможної продукції;

у хімічному комплексі – екологізація виробництва, у тому числі за рахунок створення маловідходних та безвідходних технологічних схем виробництва, за яких відходи основного виробництва переробляються на продукцію для задоволення потреб основного виробництва, а також є сировиною або напівфабрикатами для підприємств інших галузей. Технологічні цикли у безвідходних виробництвах організовані таким чином, що всі повітряні, газові або водні потоки, що містять забруднення, є ізольованими від навколишнього середовища, перебувають в замкнутих контурах, а при виході з них обов'язково проходять через спеціальні очисні пристрої [13]. Однією з найважливіших тенденцій розвитку хімічної та нафтохімічної промисловості у світі є перетворення галузі з постачальника сировини на повноцінного учасника ланцюгів доданої вартості при створенні продукції високотехнологічних виробництв інших галузей економіки – вдосконалених матеріалів, процесових інновацій для автомобілебудування, енергетики, харчової промисловості тощо. Це обумовлює нарощування виробництва в Україні продукції малотоннажної хімії як найперспективнішої підгалузі хімічного комплексу щодо забезпечення інноваційного розвитку;

у харчовій промисловості – впровадження ресурсозберігаючих, екологічно безпечних технологій та систем управління якістю та безпечністю харчової продукції, що вимагає активізації роботи уряду з міжнародними донорськими організаціями щодо розроблення та реалізації проектів технічної допомоги у галузі з метою запровадження на малих та середніх підприємствах міжнародних стандартів якості та безпечності харчової продукції. Перспек-

тивним напрямом у харчопереробному комплексі є також розвиток виробництва органічної продукції. Близько 97 % загального споживання органічної продукції припадає на країни Західної Європи та Північної Америки; найбільш розвинуті ринки органічної продукції зосереджені у США, Німеччині, Франції;

у *легкій промисловості* – перехід до створення спільних підприємств з відомими зарубіжними брендами. Нині співпраця вітчизняних підприємств з іноземними компаніями обмежується застосуванням толінгових схем (за оцінками експертів, в Україні на давальницькій сировині працюють від 70 до 95 % підприємств швейної промисловості), які передбачають використання дешевої робочої сили без інвестування у модернізацію виробництва, проте за сучасних умов є єдиною можливістю для багатьох підприємств продовжувати діяльність на ринку. Слід відмітити, що діяльність на умовах субконтрактингу (у т. ч. з використанням толінгових схем) притаманна багатьом східним країнам ЄС. Лише деяким країнам, таким як Литва і Словенія, вдалося з субконтрактингових схем перейти до створення СП з європейськими брендами [14].

Висновки. Нині Україна продовжує розвиватися без суттєвого використання свого інвестиційно-інноваційного ресурсу. Однак сучасні умови диктують необхідність закладення підвалин інвестиційно-інноваційної політики в Україні як найбільш ефективного способу швидкого і на зовсім іншому технологічному рівні відродження вітчизняного виробництва, модернізації промисловості як основи економічного зростання і зміцнення економічної безпеки держави. Логічним обґрунтуванням стратегічного напрямку розвитку, в якому ключова роль відводиться інноваціям, слугують безпрецедентні успіхи високорозвинутих країн світу, що стали наслідком практичного впровадження інноваційних моделей розвитку.

Регуляторна, економічна і соціальна роль держави опосередковує функції державних органів щодо активізації інвестиційно-інноваційної політики у промисловості, найважливішими з яких мають бути наступні.

1. Формування інституційного середовища для реалізації інвестиційно-інноваційної моделі розвитку у промисловості України, що має охоплювати систематизацію законодавства у сферах науково-технічної та інноваційної діяльності, розроблення та реалізацію науково-технічних, інноваційних цільових програм і програм модернізації виробництва, а також забезпечення виконання законодавства у сферах науково-технічної та інноваційної діяльності.

2. Стимулювання комерціалізації та впровадження інновацій у виробничі процеси промислових підприємств, що дасть змогу підвищити їхню інноваційну активність, сприятиме поєднанню інтелектуального та виробничого капіталів. Так, у Західній Європі головним двигуном діяльності у сфері комерціалізації є стимули, що надаються усім учасникам цього процесу. Більшість держав на законодавчому рівні закріпили розподіл прибутку між окремим дослідником, інститутом і посередниками, що сприяють комерціалізації.

3. Розвиток механізмів фінансової підтримки впровадження інновацій, зокрема, технологічних, промисловими підприємствами у виробничу діяльність, що стануть базою для зміни усієї технологічної основи виробництва та сприятимуть інтелектуалізації виробничої діяльності.

4. Упровадження прогресивних форм міжнародного науково-технічного співробітництва, спрямованих на реалізацію науково-технічного, виробничого та інноваційного потенціалу вітчизняної промисловості шляхом розбудови стратегічного партнерства та налагодження міжнародного співробітництва за пріоритетними напрямами інноваційної діяльності.

5. Активізація державної політики підтримки розвитку кластерів, у т. ч. інноваційних, яка має бути спрямована на створення сприятливого макроекономічного, інформаційного та нормативно-правового середовища для розвитку бізнес-мереж кластерного типу. Світовий досвід свідчить про необхідність побудови надійної інформаційної платформи для розвитку кластерів, а також про важливість об'єднання зусиль держави, приватного сектора та громадських організацій для успіху кластеризації.

Список використаної літератури

1. Алимов О. М. Економічний розвиток України: інституціональне та ресурсне забезпечення: Монографія / О. М. Алимов, А. І. Даниленко, В. М. Трегобчук та ін. – К.: Об'єднаний інститут економіки НАН України, 2005. – 540 с.
2. Бодров В. Г. Державне регулювання інноваційної модернізації промислового комплексу України / В. Г. Бодров, М. В. Гаман, В. О. Гусєв; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Упр. орг. фундам. та приклад. дослідж. – К.: НАДУ, 2010. – 72 с.
3. Геєць В. М. Інноваційні перспективи України / В. М. Геєць, В. П. Семиноженко. – Харків: Константа, 2006. – 272 с.
4. Забарна Е. М. Інноваційно-інвестиційний фактор економічного розвитку України / Е. М. Забарна. – Одеса: ІПРЄСД НАН України, 2006. – 304 с.
5. Андрійчук В. Г. Інвестиційна безпека перехідних економік в умовах глобальної інтеграції: теоретико-методологічні підстави та прикладні аспекти: монографія / за ред. В. Г. Андрійчука, М. І. Флейчук, А. І. Мокія; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2012. – 324 с.
6. Пастернак-Таранушенко Г. А. Економічна безпека держави. Методологія забезпечення: Монографія / Г. А. Пастернак-Таранушенко. – К.: Київський економічний інститут менеджменту, 2003. – 320 с.
7. Сухоруков А.І. Моделювання та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів України: монографія / А.І. Сухоруков, Ю.М. Харазішвілі. – К. : НІСД, 2012. – 368 с.
8. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» від 29.10.2013 р. № 1277. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm
9. Лазарева Є. Дослідження закономірностей інноваційних перетворень у регіональній економіці / Є. Лазарева // Економіст. – 2009. – № 9. – С. 35-37.
10. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція) : закон України від 12.02.2015 р. № 191VIII // Голос України. – 2015. – № 61. – 4 квітня.
11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав інвесторів: закон України від 07.04.2015 р. № 289VIII // Голос України. – 2015. – № 82. – 13 травня.
12. Денисюк С. П. Інноваційна складова підвищення енергоефективності інтегрованих систем енергоменеджменту згідно з вимогами стандарту ISO 50001 / С. П. Денисюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://esco-ecosys.narod.ru/industry/2013_10/art217.pdf
13. Банар Г. Інноваційні методи розвитку хімічної промисловості / Г. Банар, Д. Харинович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/banar-g-harinovich-do-innovatsiyini-metodi-rozvitku-himichnoyi-promislovosti/>
14. In-depth Assessment of the Situation of the Textile and Clothing Sector in the EU and Prospects. Synthesis report for the European Textile and Clothing Sector prepared for European Commission Enterprise and Industry DG [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/textiles/documents/saxion_task7_synthesis_en.pdf

*Sukhorukov Arkadii, D.Sc. (Economics), Professor,
Open international university of human development
“Ukraine”, Professor of Chair of Management*

*Sobkevych Oksana, PhD in Economics,
Senior Research Fellow, Head of department
in National institute for strategic studies*

INTENSIFICATION OF INVESTMENT-INNOVATIVE POLICY IN INDUSTRY – A STRATEGIC PRIORITY OF NATIONAL ECONOMIC INTERESTS OF UKRAINE

Abstract. *Crisis tendencies in the Ukrainian economy, which has gradually entered a recession, have deepened in 2014-2015. In 2014 GDP has contracted by 6.8 %, industrial production by 10.1 %, this decline is expected to continue into 2015 as well. A rapid deterioration of the economical situation, largely owing to stressful transformations of the socio-economical and political environment, unfolding hostilities on the east of Ukraine, annexation of the Crimea by Russian Federation, clearly witnesses the imperfection of the traditional factors of growth in Ukraine and their exhaustion. Due to that, restoration of the economy demands the creation of a new development model, based on the principles of investment and innovation, a deep integration of industrial potential, ecological and social components of the manufacturing process, that will allow providing the economic interests of Ukraine.*

The goal of this article is to substantiate the strategic directions of intensifying the investment-innovative policy in the industry of Ukraine aimed at increasing the level of state economic security, adequate to the peculiarities and perspective reference points of the Ukrainian industry development and national economic interests.

An analysis of investment-innovative activity indicators in the Ukrainian industry demonstrates a significant deterioration for the last few years. Capital investment in the industry has contracted by 18.3 %, in comparison with 2013. There is a threatening tendency of ruining the fundamental base of providing structural economic reforms based on the principles of innovation. The article substantiates the directions for investment-innovative policy intensification in Ukraine, some of which are the formation of an institutional environment allowing the implementation of the investment-innovative model of development in the industry of Ukraine; promotion of commercialization as well as implementing innovation in the manufacturing processes of industrial enterprises; development of mechanisms for supporting innovation implementation; use of progressive forms of international science and technology collaboration; intensification of state support of clusters development.

Keywords: *investment-innovative policy, industry, national economic interests, economic security of the state*

References

1. Alymov O. M. Ekonomichnyy rozvytok Ukrayiny: instytutsional'ne ta resursne zabezpechennya: Monohrafiya / O. M. Alymov, A. I. Danylenko, V. M. Trehobchuk ta in. – K.: Ob»yednanyy instytut ekonomiky NAN Ukrayiny, 2005. – 540 s.
2. Bodrov V. H. Derzhavne rehulyuvannya innovatsiyanoi modernizatsiyi promyslovoho kompleksu Ukrayiny / V. H. Bodrov, M. V. Haman, V. O. Husyev; Nats. akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrayiny, Upr. orh. fundam. ta pryklad. doslidzh. – K.: NADU, 2010. – 72 s.
3. Heyets' V. M. Innovatsiyi perspektyvy Ukrayiny / V. M. Heyets', V. P. Semynozhenko. – Kharkiv: Konstanta, 2006. – 272 s.
4. Zabarna E. M. Innovatsiyno-investytsiyyny faktor ekonomichnoho rozvytku Ukrayiny / E. M. Zabarna. – Odesa: IPRYeYeD NAN Ukrayiny, 2006. – 304 s.

5. Andriychuk V. H. Investytsiyna bezpeka perekhidnykh ekonomik v umovakh hlobal'noyi intehratsiyi: teoretyko-metodolohichni pidstavy ta prykladni aspekty: monohrafiya / za red. V. H. Andriychuka, M. I. Fleychuk, A. I. Mokiya; NAN Ukrayiny, In-t ekonomiky prom-sti. – Donets'k, 2012. – 324 s.
6. Pasternak-Taranushenko H. A. Ekonomichna bezpeka derzhavy. Metodolohiya zabezpechennya: Monohrafiya/H. A. Pasternak-Taranushenko. – K.: Kyyivs'kyy ekonomichnyy instytut menedzhmentu, 2003. – 320 s.
7. Sukhorukov A.I. Modelyuvannya ta prohnozuvannya sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku rehioniv Ukrayiny: monohrafiya / A.I. Sukhorukov, Yu.M. Kharazishvili. – K.: NISD, 2012. – 368 s.
8. Nakaz Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrayiny «Pro zatverdzhennya metodychnykh rekomendatsiy shchodo rozrakhunku rivnya ekonomichnoyi bezpeky Ukrayiny» vid 29.10.2013 r. № 1277. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm
9. Lazaryeva Ye. Doslidzhennya zakonmirnostey innovatsiynykh peretvoren' u rehional'niy ekonomitsi / Ye. Lazaryeva // Ekonomist. – 2009. – № 9. – S. 35-37.
10. Pro vnesennya zmin do deyakykh zakonodavchykh aktiv Ukrayiny shchodo sproshchennya umov vedennya biznesu (derehulyatsiya) : zakon Ukrayiny vid 12.02.2015 r. № 191VIII // Holos Ukrayiny. – 2015. – № 61. – 4 kvitnya
11. Pro vnesennya zmin do deyakykh zakonodavchykh aktiv Ukrayiny shchodo zakhystu prav investoriv : zakon Ukrayiny vid 07.04.2015 r. № 289VIII // Holos Ukrayiny. – 2015. – № 82. – 13 travnya
12. Denysyuk S. P. Innovatsiyna skladova pidvyshchennya enerhoefektyvnosti intehrovanykh system enerhomenedzhmentu z hidno z vymohamy standartu ISO 50001 / S. P. Denysyuk [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://esco-ecosys.narod.ru/industry/2013_10/art217.pdf
13. Banar H. Innovatsiyni metody rozvytku khimichnoyi promyslovosti / H. Banar, D. Kharynovych [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://intkonf.org/banar-g-harinovich-do-innovatsiyni-metodi-rozvitku-himichnoyi-promislovosti/>
14. In-depth Assessment of the Situation of the Textile and Clothing Sector in the EU and Prospects. Synthesis report for the European Textile and Clothing Sector prepared for European Commission Enterprise and Industry DG [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/textiles/documents/saxion_task7_synthesis_en.pdf

*Сухоруков А.И., доктор экономических наук, профессор,
Заслуженный экономист Украины,
профессор кафедры менеджмента Открытого
международного университета развития человека «Украина»*

*Собкевич О.В., кандидат экономических наук,
старший научный сотрудник, заведующая отделом безопасности
реального сектора экономики Национального института
стратегических исследований при Президенте Украины*

АКТИВИЗАЦИЯ ИНВЕСТИЦИОННО-ИННОВАЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ В ПРОМЫШЛЕННОСТИ - СТРАТЕГИЧЕСКИЙ ПРИОРИТЕТ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ИНТЕРЕСОВ УКРАИНЫ

Аннотация. Кризисные тенденции в развитии экономики Украины, которая еще со II полугодия 2012 г. постепенно погружалась в рецессию, в 2014-2015 гг. усугубились. ВВП страны сократился в 2014 г. на 6.8 %, промышленное производство - на 10.1 %; в 2015 г. также ожи-

дается негативная динамика. Резкое ухудшение экономической ситуации, которое во многом обусловлено стрессовыми трансформациями социально-экономической и политической среды, развертыванием боевых действий на востоке Украины, аннексией Российской Федерацией Крыма, свидетельствует о несовершенстве и исчерпанности традиционных для Украины факторов экономического роста. Восстановление экономики требует построения новой модели развития, которая основывается на инвестиционно-инновационных процессах, глубокой интеграции промышленного потенциала с экологической и социальной составляющими производственного процесса, что позволит обеспечить национальные экономические интересы Украины.

Целью статьи является обоснование стратегических направлений и путей активизации инвестиционно-инновационной политики в промышленности Украины, адекватных особенностям и перспективным ориентирам ее развития и соответствующих национальным экономическим интересам, для укрепления экономической безопасности государства.

Анализ инвестиционно-инновационной деятельности в промышленности Украины свидетельствует о существенном ее ухудшении в последние годы. Объем капитальных инвестиций в промышленность в 2014 г. сократился на 18.3% по сравнению с 2013 г., угрожающей тенденцией является разрушение фундаментальной базы обеспечения структурных реформ в экономике на инновационных принципах. В статье обоснованы направления активизации инвестиционно-инновационной политики в промышленности Украины, среди которых - формирование институциональной среды для реализации инвестиционно-инновационной модели развития; стимулирование коммерциализации и внедрения инноваций в производственные процессы предприятий; развитие механизмов финансовой поддержки внедрения инноваций; развитие прогрессивных форм международного научно-технического сотрудничества; активизация государственной политики поддержки развития кластеров.

Ключевые слова: инвестиционно-инновационная политика, промышленность, национальные экономические интересы, экономическая безопасность государства.